

TILSHUNOSLIKDA YANGI STILISTIK BIRLIKLAR PARSELLYATSION BIRLIKLAR SIFATIDA

*Qurbonova Nasiba Sobir qizi,
Jizzax davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi*

Annotatsiya: Tilshunoslikda yangi stilistik birliklarning izlanishi parcelatsiyaning muhim hodisa sifatida belgilanishiga olib keldi. Segmentatsiya yoki parchalanish deb ham ataladigan parcellation urg'u yaratish, ritmi kuchaytirish va o'ziga xos stilistik effektlarga erishish uchun jummalarni kichikroq, ko'pincha ajratilgan qismlarga ajratishni o'z ichiga oladi. Ushbu uslub adabiyotning turli shakllarida, ommaviy axborot vositalarida va kundalik muloqotda tobora keng tarqalgan bo'lib, rivojlanayotgan lingvistik tendentsiyalarni aks ettiradi.

Kalit so'zlar: Parsellyatsion birliklar, Simpeks, Zeugma, Anadiploz, Polipot, Sillepsis, Mezartiya, posilka.

НОВЫЕ СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ЕДИНИЦЫ В ЛИНГВИСТИКЕ КАК ПАРЦЕЛЛЯЦИОННЫЕ ЕДИНИЦЫ

*Курбанова Насиба Сабир кизи,
преподаватель Джизакского государственного педагогического
университета*

Аннотация: Поиски новых стилистических единиц в лингвистике привели к выделению парцелляции как важного явления. Парцелляция, также называемая сегментацией или фрагментацией, предполагает разбиение предложений на более мелкие, часто несвязанные части, чтобы создать акцент, усилить ритм и достичь определенных стилистических эффектов. Этот прием все чаще встречается в различных формах литературы, средств массовой информации и повседневном общении, отражая возникающие лингвистические тенденции.

Ключевые слова: Парцелляционные единицы, Симпекс, Зевгма, Анадиплозис, Полипот, Силлепсис, Мезарция, парцелла.

NEW STYLISTIC UNITS IN LINGUISTICS AS PARCELLATION UNITS

*Kurbanova Nasiba Sabir kizi,
teacher at Jizzakh State Pedagogical University*

Abstract: The search for new stylistic units in linguistics led to the identification of parcellation as an important phenomenon. Also called segmentation or fragmentation, parcellation involves breaking sentences into smaller, often disconnected parts to create emphasis, enhance rhythm, and achieve specific stylistic effects. This technique is increasingly common in various forms of literature, mass media, and everyday communication, reflecting emerging linguistic trends.

Key words: Parcellation units, Sympex, Zeugma, Anadiplosis, Polypot, Syllepsis, Mezartia, parcel.

Parsellyatsiya birliklari yozuvchilar va ma'ruzachilarning arsenalida kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi, bu ularga tilni istalgan effektga erishish uchun manipulyatsiya qilish imkonini beradi. Muayyan elementlarni ta'kidlash, dramatik pauzalarni yaratish va matnning umumiy ritmini kuchaytirish orqali parcelatsiya birliklari tilning ifodaliligi va ta'siriga hissa qo'shadi. Tarjimashunoslikda parcelatsiyani tushunish va to'g'ri

yetkazish manba matnning stilistik nüanslari va mo'ljallangan effektlarini saqlab qolish uchun juda muhimdir.

Bu birliklar juda kam ishlatilishi hisobiga fanda ular haqida ma'lumotlar juda kam. Ular quyidagilar:

- Simpeks
- Zevgma
- Anadiploz
- Polipot
- Sillepsis
- Mezartiya

Parsellyatsiya, tilshunoslik (lingvistika) sohasida bir so'z yoki ifodaning boshqa bir tilga tarjima qilinishi jarayonidir. «Simpeks» («sintaktik simpleks» yoki «simplex construction» deb ham yoziladi) esa tilshunoslikda bir xil sintaktik usul yoki qurilma bilan o'zgaruvchan so'zlardan yoki ifodalardan olinib tuzilgan kompleks so'z yoki ifodaning boshqa tilga tarjimalanuvchi qismini ifodalaydi.

Simpleks matematikada simpleks yoki n o'lchovli tetrayedr (lotincha simplex «oddiy» dan) uchburchakning n o'lchovli umumlashtirilishi bo'lgan geometrik figuradir. Telekamunikatsiya vositasi sifatida esa ma'lumotlarni bir tomonlama uzatishda bir tomon faqat uzatadi, ikkinchisi faqat qabul qiladi

«Simpeks» tilshunoslik sohasidagi mavzuda o'rganiladigan bir sintaktik konstruksiya turidir. Ushbu tahlil asosida tarjima jarayonida o'zbek tilida qo'shimcha usullar bilan ifodalar yoki so'zlar qo'shilgan va tarjima qilinishi ta'riflanadi.

Bu mavzuga misol sifatida quyidagi misolni keltiraman:

«His mother cooks really very well.»

Ushbu jumla « His mother cooks» deb boshlangan va «really very well» bilan o'zgaruvchan bo'lgan «cooks» so'zi (yaxshi ovqat tayyorlaydi) so'zining «Tayyorlaydi» deb tarjima qilinadi.

«Simpeks» tilshunoslik sohasida tahlil qilinishi va tarjima qilinishi kerak bo'lgan sintaktik tuzilma va qurilmalar xususiyatlari bo'yicha o'rganiladi. Bu usul til o'rgananlar uchun amaliyotda ham ko'p yordam beradigan qulay va foydali texnikalardan biridir.

«Simpeks» tilshunoslik sohasida sintaktik tuzilmalar yoki qurilmalar yordamida o'zgaruvchan so'zlar, ifodalar yoki jumladan tashkil topgan kompleks so'z yoki ifodalardir. Bu tilshunoslik usuli shu tarzda asarlar yoki gaplarda kuzatilishi mumkin. Quyidagi misollar simpekslarga oid:

Xaqiqiy gap (Inglizcha): I saw her talking to the teacher.

Tarjima (O'zbekcha): Men uning o'qituvchisiga gapirayotganini ko'rdim.

Bu misolda « talking to the teacher» tushunchasi bir qatorda joylashgan va tilshunoslik usuli bilan tarjima qilinmoqda.

Zeugma [Ingliz, nemis, fransuz zeugma. zeugnynai - bog'lash uchun] - filol. tarkibiga bir-biriga to'g'ri kelmaydigan ikkita so'z yoki ikkita jumla birikmasidan tashkil topgan stilistik vosita; kulgili effekt yaratish uchun foydalanilgan. Masalan, - «ko'chada yomg'ir yog'di va ikkita talaba, biri universitetda, ikkinchisi galoslarda».

- “She broke his car and his heart”

Parsellyatsiyada «zeugma» tilshunoslik sohasida biron bir sodir bo'lgan hodisa yoki jarayonning bir yoki bir nechta so'z yoki ifodalar bilan ta'riflanishi va tarjima qilinishi jarayonidir. Zeugma tilshunoslikda bir so'zning yaqin yoki uzoq manoda bo'lgan boshqa so'z yoki ifodalarga ta'sir qilmasligi orqali foydalanishini ifodalaydi. Zeugma so'zi qisqa deyilganligi uchun turli tilshunoslik kitoblari va ilmiy maqolalarda ushbu fenomen ta'riflanadi. Quyidagi misollar «zeugma» hodisasiga misollar bo'lib, so'z yoki ifodalar bilan tuzilgan odatlarni va tarjimalarni ko'rsatadi:

Xaqiqiy gap (Inglizcha): « She opened the door and her heart to the stray puppy.»

Tarjima (O'zbekcha): «U eshikni ochdi va yo'l topgan itiga yuragini ochdi.»

Ushbu misolda « She opened the door « deb boshlangan jumlada « door « so'zi va « heart « so'zi « opened» bilan birga ishlatilgan. Bu zeugmaga misol bo'lib, tarjimani bir nechta so'zlar bilan ta'siri kuchaytirilgan.

«Anadiploz» ritorik usuli tilshunoslik sohasida qo'llaniladigan stilistik birlikdir. Bu usulda bir so'z yoki so'z tarkibning oxirgi bo'limi yoki fikri boshqa bir qismi bir necha marta takrorlanadi. Anadiplozda takrorlanayotgan so'zlar yoki qismlar bir-biriga yaqin vaqt yoki jumlaning o'rtasida joylashgan bo'lishi mumkin.

Misol uchun:

«Men o'zbek tili o'rganaman, o'zbek tilini yaxshi bilaman.»

Bu misolda «o'zbek tili» so'zi anadiploz usulida takrorlanadi.

«Ishga ketdim, ketdiklarimdan charchadim, charchaganlarimning parchalari parchalab yonib ketdilar.»

Bu misolda «ketdim», «charchadim», «charchaganlarimning parchalari parchalab yonib ketdilar» so'zlari anadiploz usulida takrorlanadi.

Sellipsis (dr. Yunoncha - «qo'lga olish») - bir hil jumlar qatori shaklida semantik heterojen elementlarning sintaktik dizayni, stilistik shakldir. Silleps maftunkor uslubning asarlaridagi asabiylashish, beparvolik kabi taassurot qoldiradi, Silleps ba'zan zevgmaning sinonimi deb hisoblanadi. Masalan:

«Zodagon minora orqasida taniqli, savdogar o'z do'konida»

frazeologik xilma-xillik bilan:

«Kumushkaning ko'zlari va tishlari qizarib ketdi» - «ko'zlar qizarib ketdi» iborasi va «tishlar» frazeologik so'zidan;

semantik heterojenlik bilan:

«Va tovushlar va tartibsizliklar to'la» - ong va uning sababi birlashtirilgan

Sellipsis, ritorik (tilshunoslik) sohasida qo'llaniladigan stilistik usullardan biridir. Bu usulda gap ichidagi ma'noni yoki so'zlarning bir qismi muvaffaqiyatli tarzda ko'rsatilmay qoladi. Sellipsis usuli ma'no muhofazasi yoki ifodaning qisqa bo'lishi bilan ajralib qoladigan so'zlar, so'z tarkiblar yoki qismlarni o'z ichiga oladi.

Sellipsis usuli adabiyotda, ritorika asarlarda va tilshunoslikda qo'llaniladi va gaplarning ifodasini qisqartirish, tezlashtirish yoki ta'sirchan qilish uchun foydalaniladi. Bu usul ritorikada maqbul hisoblanadi, lekin ma'nolarning yoritilishida tekshiruv va aniqlik kerak bo'lgan muhitlarda juda samarali bo'lishi mumkin. Bernard Dupriyez ta'kidlaganidek, «Ritiklar o'rtasida silleps va zeugma o'rtasidagi farq haqida ozgina kelishuv mavjud» va Brayan Vikersning ta'kidlashicha, hatto Oksford ingliz lug'ati chalkashtiradi silleps va zeugmani. Zamonaviy ritorikada bu ikki atama odatda bir xil so'z boshqalarga turli xil ma'noda qo'llaniladigan nutq figurasiga murojaat qilish uchun bir-birining o'rnida ishlatiladi.

Poliptoton, poliptot (yunoncha pōs - «ko'p» - va pōtōs - «burilish, holat») - stilistik figura, so'zning turli shakllarda takrorlanishi. Kengroq ma'noda poliptoton gapning istalgan bo'lagiga mansub so'zning turli grammatik shakllarining takrorlanishidir:

Men juda ko'p va ko'p narsalarni boshdan kechirdim,

Va men ko'p narsaning narxini bilib oldim

Ushbu atama klassik ritorik an'anaga qanday qaytishi; bu raqamning tavsifi qadimgi, Yevropa va slavyan ritorik an'alarini ifodalovchi ko'plab risolalarda uchraydi. «Moyillik» nomi ostida bu raqam M. V. Lomonosovning «Notiqlik bo'yicha qisqacha qo'llanma» asarida shunday tasvirlangan: «Maylilik bir xil nutqning boshqa zamon yoki holatlarga o'girilib takrorlanishidir» Tor ma'noda poliptota policase, ya'ni bir xil so'zning

(ismning) turli hollarda takrorlanishini anglatadi. Poliptot asosan she'riy matnlarda qo'llaniladi; tez-tez maqollarda (baliqchi baliqchini uzoqdan ko'radi) va aforizmlarda uchraydi. Uning asosiy vazifalari - so'zning ma'nosini ta'kidlash va turli shakllarda qo'llaniladigan so'zlar o'rtasida kontrast yaratish; shu bilan birga, u ekspressivlikni oshirish va kulgili effekt yaratish uchun ham xizmat qilishi mumkin. She'riyat tilida poliptot ham muhim ahamiyatga ega, chunki unda "grammatik shakl, so'z yasovchi morfemalar, hosilaning morfonologik vositalari ochilib, semantikashtiriladi" Poliptotni ildiz takrori bilan chalkashtirib yubormaslik kerak (bunda bir xil so'z har xil holatlarda emas, balki bir xil ildizga ega bo'lgan turli so'zlar takrorlanadi), garchi ba'zi talqinlarda bu tushunchalar aniqlangan va poliptota paronomaziyaga yaqinlashadi. Paronomaziya, paronyom (dk. yunoncha pranomosía [paronomasia] dan «tashqarida» + ónomō «nomli») yoki e'lon - nutqning stilistik figurasi, o'xshash so'zlarning o'zaro kelishilgan majoziy birikmasi. Nutqda ayyorona ishlatiladi.

Paronimlar - turli ildizlarga ega bo'lgan, ma'no jihatidan farq qiladigan undosh so'zlar: agar paronimlarni aralashtirib yuborish qo'pol leksik xato bo'lsa, u holda ikkita paronimik so'zning bir gapda ataylab qo'llanilishi stilistik figuradir. Paronomaziya stilistikaning ikkilik shaklidir, chunki unda ikkala paronim ham ishtirok etadi.

« Муж по дрова, а жена со двора».

«Что же ты не подтягиваешь, да и не потягиваешь?»

«Er o'tinga ketadi, хотini hovlidan chiqadi.»

«Nega tortmaysan a, axir nega tortmaysan?» (A. S. Pushkin. "Boris Godunov").

Bundan tashqari tarjima jarayonida Polipot tushunchasini xam kiritishimiz mumkin. Polipot yangi tushuncha xisoblanib, tibbiyotda uchraydigan Polit so'zidan olingan. Tibbiyotda bu atama organizmda, asosan ichaklarda paydo bo'ladigan bezarar bezlardir. Tilshunoslikda esa bu atama tarjima jarayonida vujudga keladigan noqulayliklar tufayli konteksning o'zgartirilishidir. Masalan, axloqsiz, muomala ma'daniyatimizga zid so'zlar o'rniga ma'noni yo'qotmagan xolda voz kechishdir:

shit- jin ursin.

All right, shut the fuck up and get in the car!

Bu gapni ikki ko'rinishda tarjima qilish mumkin:

1. Bo'ldi, og'zingni yum va mashinaga chiq!

2. Yetar, biror so'z demasdan mashinaga chiq!

Til, mohiyatan, ichki qurilishi jihatidan nominativ va ekspressiv funktsiyalarni bajara oladigan qudratli vositadir. Tilning nominativ (atash) funktsiyasi tafakkur formasi, ya'ni tushunchalarni ma'lum bir qolipga soluvchi vosita ekanligi bilan bog'liq bo'lsa, uning hissiy ta'sirchanlik, ya'ni emotsional-ekspressiv funktsiyasi tilning mustaqil sistema ekanligi, til elementlarining mohiyati, ularning ichki munosabatlarida ochilishi mumkin ekanligi bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Tildagi har qanday birlik nutq jarayonida voqelanadi. Parsellyasion birliklar borliqdagi narsa va hodisalarni yozma dunyoda jonlantiradi, shu bilan bir qatorda, so'zlovchiga ta'sir etish vazifasini ham bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Александр Пушкин. Борис Годунов. Сфнкпетербург. 1831

2. А. С. Пушкин, « Knight Times « манзаралари. 1844

3. Вархударов Л. С. Языки перевод. Москва, 1978.

4. Бернанд Дуприез. Адабий курилмалар луфати, 1991

5. Браян Викарснинг. Инглиз шеъриятидаги классик риторика, 1989

6. И. А. Крылов, «Тулки ва узум» masal. 1808

7. Salomov G'. Tarjima nazariyasiga kirish. – Toshkent, 1978. 18-b.

8. Shveytsar A. D. Перевод в лингвистике. М., 1985.